

УДК 330.3:639.2(477)657.44

Деренько О.О.

аспірант, відділ ціноутворення, кон'юнктури та інфраструктури ринку
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ

У статті розглянуто методичну складову з метою покращення механізму дії запропонованих інструментів регулювання ринку продукції аквакультури в умовах фінансово-економічних викликів та доведено, що можливість досягнення продовольчої безпеки та зниження недоїдання населення світу виокремлено у розряд глобальних пріоритетів у сфері рибного господарства та підвищення керованості галуззю. Обґрунтовано, що даний етап розвитку передбачає виокремлення та покращення застосування інструментів регулювання пропозиції на ринку продукції аквакультури з урахуванням основних пріоритетів сталого виробництва продукції. Запропоновані показники виробництва товарної риби характеризують за даними по формі звітності «Виробництво продукції аквакультури»: площі виробничих потужностей водних об'єктів за звітний рік; площа зариблених водойм; обсяги виробництва товарної риби; обсяги виробництва рибопосадкового матеріалу. Прикладне використання запропонованої в науковій статті розробки з обґрунтуванням методів розрахунку, визначенню закономірностей розвитку, призведе до покращення системи регулювання ринку продукції аквакультури, а також дасть можливість здійснювати регулювання пропозиції на рибу з урахуванням принципів Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом для досягнення цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй.

Ключові слова: регулювання, ринок, пропозиція, галузь, аквакультура, Європейський Союз, виробництво, риба, механізм.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ПРОДУКЦИИ АКВАКУЛЬТУРЫ

Деренько Е.О.

В статье рассмотрено методическую составляющую с целью использования инструментов для регулирования рынка продукции аквакультуры в условиях финансово-экономических вызовов и доказано, что возможность достижения продовольственной безопасности и снижения недоедания населением мира выделены в разряд глобальных приоритетов в сфере рыбного хозяйства для повышения управляемости отраслью. Обосновано, что данный этап развития предполагает именно улучшение применения действующих инструментов регулирования предложения на рынке продукции аквакультуры с учетом основных приоритетов устойчивого производства продукции. Предложены показатели производства товарной рыбы характеризуют с учетом формы отчетности «Производство продукции аквакультуры»: площади производственных мощностей водных объектов за отчетный год; площадь зарыбленных водоемов; объемы производства товарной рыбы; объемы производства рыбопосадочного материала. Прикладное использование разработки с обоснованием методов расчета, определением закономерностей развития, приведет к улучшению системы регулирования рынка продукции аквакультуры, а также регулирования предложения на рыбу и рыбную продукцию с учетом принципов Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом для достижения целей устойчивого развития ООН.

Ключевые слова: регулирование, рынок, предложение, отрасль, аквакультура, Европейский Союз, производство, рыба, механизм.

THE DEVELOPMENT OF TOOLS OF REGULATION OF MARKET OF AQUACULTURE PRODUCTS

Derenko A.

This article deals with methodological component to improve the mechanism of operation of the proposed tools of regulation of market of aquaculture products in terms of financial and economic challenges. It is proved that the possibility of achieving food security and reducing malnutrition of the world's population is allocated into the category of global priorities in the field of fisheries and improving the controllability of the industry. It is argued that this stage of development involves the allocation that is better use of management tools supply on the market of aquaculture products, taking into account basic priorities of sustainable production. The proposed main indicators of fish production given in this methodological development, characterized by the cumulative form of accountability, «Aquaculture Production»: square production capacity of water bodies during the reporting year; area reservoirs; volumes of production of marketable fish; the volume of production of fish stocking material. Applications are invited in the scientific article development with the justification of calculation methods, definition of patterns of development, improve the system of regulation of the market of aquaculture products and will also provide an opportunity to implement regulation proposals for fish and fish products taking into account the principles of the Association Agreement between Ukraine and the European Union to achieve sustainable development goals of the United Nations.

Keywords: regulation, market, supply, industry, aquaculture, European Union, production, fish.

Постановка проблеми. Важливою складовою будь-яких аспектів дослідження функціонування та розвитку галузевих ринків є вивчення проблемних питань удосконалення саме діючих інструментів регулювання. Можливості досягнення продовольчої безпеки та зниження недоїдання населення світу виокремлено у розряд глобальних пріоритетів у сфері рибного господарства та підвищення керованості галуззю з метою досягнення цілей сталого розвитку ООН, що мають нині виняткове значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значне місце у виробництві харчових продуктів посідає виробництво продукції аквакультури і реалізація товарної риби на ринку. Водночас необхідно зазначити, що застосування загальної методики досліджень ринку у цілому, питань його структурної перебудови традиційно розглядається в наукових роботах Р. Коуза [1], М. Портера [2], А. Дж. Тойнбі [3], О. Уільямсона [4], А. Халленстента [5] та інших вчених. Рекомендації щодо проведення заходів регулювання ринку риби у контексті інтеграційних процесів обґрунтовано в наукових доробках вітчизняних вчених-економістів, зокрема: С. Кваші [7], Н. Вдовенко [6; 8], Ю. Хижняк [9] та інших вчених. Тож аналізуючи нинішню ситуацію, хотілося б запропонувати власне бачення проблеми посилення дієвості сучасних інструментів, що застосовуються саме в питаннях регулювання вітчизняного ринку продукції аквакультури.

Постановка завдання. Даний етап розвитку України передбачає видокремлення проблем покращення застосування інструментів регулювання пропозиції на ринку продукції аквакультури з урахуванням основних пріоритетів сталого виробництва продукції в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження теоретичних підходів та прикладних засад регулювання ринку сільськогосподарської продукції свідчать про те, що на сьогоднішній день, не дивлячись на всі зусилля, так і не створено єдиних концептуальних підходів до здійснення галузевої рибної політики України, яка б у межах загальної економічної політики визначила стратегічно пріоритетні складові блоки ринку, що необхідно підтримувати на сучасному етапі. Також доцільно проаналізувати проблеми регулювання агропродовольчий ринків і в тому числі ринку продукції аквакультури, кризи на якому ми всі постійно спостерігаємо.

Дослідження підтверджують, що коли у сферу ринку риби та рибної продукції не втручається держава, регулювання здійснюється за допомогою механізму попиту та пропозиції на рибу, тобто використовується перший і найважливіший закон ринкової економіки. Водночас причини кризи на ринку риби потрібно шукати у діях і місцевій владі. В той же час, якщо існують об'єктивні чинники, що сприяють підвищенню ціни на дану продукцію, то лише штучне втручання держави може запобігти негативним процесам. Відповідно, як би не наголошував уряд у потребі невтручання у ринкові процеси в аквакультурній діяльності, то ринок риби є тим, який, на нашу думку, потребує регулювання і в перспективі необхідного втручання.

Серед чинників які впливають на функціонування саме ринку продукції аквакультури є і низька достовірність отриманих даних або слабка дієвість системи отриманих показників, які безпосередньо характеризу-

ють розміри площ, маси, рибопродуктивності водних об'єктів і обсягів вирощування продукції товарної риби в господарствах усіх категорій на регіональному та державному рівнях, основні підходи, методи та джерела інформації, що застосовуються при проведенні розрахунків, порядок формування річних показників виробництва товарної риби і рибопосадкового матеріалу.

Тому провівши необхідні аналітичні співставлення, ми можемо зробити спробу запропонувати у якості пропозицій, розроблені відповідні рекомендації до проведення розрахунків основних показників виробництва товарної риби. Також слід зауважити, що дані підходи повністю узгоджуватимуться і мають бути розроблені відповідно до абзацу двадцять шостого статті 9 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів». Використання отриманого інструменту на практиці сприятиме удосконаленню отриманих даних щодо виробництва і реалізації продукції аквакультури і товарної риби у тому числі.

Розроблення та в подальшому і впровадження цих рекомендацій обумовлене складністю збору статистичних та адміністративних даних за формою у сфері аквакультури серед фізичних осіб – підприємців [8]. Це сприяє регламентуванню порядку проведення річних розрахунків розмірів площ та обсягів виробництва продукції аквакультури у господарствах усіх категорій як на державному, так і на регіональному рівнях. Перш за все, потрібно передбачити, що методичні запропоновані рекомендації та основні засади мають ґрунтуватися на нормах Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011, Закону України «Про аквакультуру», від 18.09.2012, Закону України «Про державну статистику» від 17.09.1992, Указу Президента України «Про Державну службу статистики України» від 06.04.2011 № 396/2011 (із змінами та доповненнями), наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Зон аквакультури (рибництва) та рибопродуктивності по регіонах України» від 30.01.2013 № 45, наказів Державного комітету статистики України від 14.06.2010 № 216 «Про затвердження Принципів діяльності органів державної статистики» та від 29.12.2009 № 498 «Про затвердження структури плану статистичного спостереження та глосарія до нього», а також за зведеними даними по формі звітності № 1А-риба «Виробництво продукції аквакультури за 20 р.» (річна) [6, с. 3-17; 8; 9, с. 20-26].

Слід враховувати, що інформаційною базою для проведення розрахунків основних показників виробництва товарної риби є: адміністративна форма звітності № 1А-риба «Виробництво продукції аквакультури за 20 ____ р.» (річна); зведена інформація щодо виробничих площ (водного дзеркала), які задіяні для вирощування рибопосадкового матеріалу (форма звітності № 1А-риба «Виробництво продукції аквакультури за 20 ____ р.» (річна), розділ 1 «Баланс площ виробничих потужностей водних об'єктів за звітний рік»); Державний реєстр рибогосподарських водних об'єктів (їх частин).

Державний реєстр рибогосподарських водних об'єктів, їх частин є єдиною державною інформаційною системою збору, накопичення та обробки даних з використання водних об'єктів і затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.15 № 979. Слід зазначити, що дана постанова набула чинності

лише 1 січня 2016 року. Як висвітлюють попередньо проведені дослідження науковцями, дані про водні об'єкти необхідні для інформаційного забезпечення моніторингу сучасного стану, планування, організації та здійснення заходів щодо охорони водних біоресурсів, їх раціонального використання та відтворення, контролю за одержанням достовірної інформації про обсяги використання водних біоресурсів і контролю за цільовим використанням водних об'єктів [8].

Основні показники виробництва товарної риби визначають за нижченаведеними формулами.

1. Обсяг виробництва продукції аквакультури визначають за формулою 1.

$$O_{pa} = P_{v_{zag}} \times O_{tr} \quad (1)$$

де O_{pa} – Обсяг виробництва продукції аквакультури; $P_{v_{zag}}$ – загальна площа водойм; O_{tr} – обсяг виробництва товарної риби.

2. Рибопродуктивність з 1 га водойми визначають за формулою 2:

$$R_p = M_{tr} / P_{v_{zag}} \quad (2)$$

де R_p – рибопродуктивність з 1 га водойми; M_{tr} – вага риби, вирощеної в ставку.

3. Виробнича площа, на якій вирощено рибу розраховують за формулою 3:

$$P_{zsg} = P_{Psg} \times K_{pz} \quad (3)$$

Показник загальної площі водних об'єктів та рибогосподарських технологічних водойм береться з даних Державного реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин). Розмір загальної площі водойм ($P_{v_{zag}}$) визначають як суму загальних площ рибогосподарських технологічних водойм ($P_{rv_{zag}}$) і водних об'єктів ($P_{vo_{zag}}$) за формулою (4):

$$P_{v_{zag}} = P_{rv_{zag}} + P_{vo_{zag}} \quad (4),$$

де $P_{rv_{zag}}$ – загальна площа рибогосподарських технологічних водойм; $P_{vo_{zag}}$ – загальна площа водних об'єктів.

Розмір загальної площі водних об'єктів визначають ($P_{vo_{zag}}$) як суму площ ставів (P_c), та водних об'єктів (P_{vo}) за формулою (4.3):

$$P_{vo_{zag}} = P_c + P_{vo} \quad (4)$$

де $P_{vo_{zag}}$ – загальна площа водних об'єктів; P_c – площа ставків; P_{vo} – площа водних об'єктів.

Різниця площ рибогосподарських технологічних водойм (R_{prtv}) визначається як різниця між загальною площею рибогосподарських технологічних водойм

($P_{rv_{zag}}$) і площею рибогосподарських технологічних водойм ($P_{rv_{k66}}$) за формулою 5:

$$R_{prtv} = P_{rv_{zag}} - P_{rv_{k66}} \quad (5)$$

де R_{prtv} – різниця площ рибогосподарських технологічних водойм; $P_{rv_{zag}}$ – загальна площа рибогосподарських технологічних водойм; $P_{rv_{k66}}$ – площа рибогосподарських технологічних водойм.

Таким чином, в результаті проведених розрахунків обсяг виробництва товарної риби (O_{tr}) визначатиметься за сумою виловленої товарної риби в рибогосподарських технологічних водоймах ($V_{rv_{trv}}$) і водних об'єктах (V_{vo}) за формулою 6:

$$O_{tr} = V_{rv_{trv}} + V_{vo} \quad (6)$$

де O_{tr} – обсяг виробництва товарної риби (у нагульних ставах, садках, басейнах); $V_{rv_{trv}}$ – виловлено в рибогосподарських технологічних водоймах; V_{vo} – виловлено у водних об'єктах.

Отже, є всі підстави прийти до висновку, що в умовах інтеграційних процесів, запропоновані у статті підходи до проведення розрахунків основних показників виробництва товарної риби призначені для використання працівниками органів державної статистики, а також фахівців сфери рибного господарства, наукових організацій та установ, що проводять дослідження у галузі аквакультури, інших зацікавлених користувачів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, основні показники виробництва товарної риби наведеними у даній розробленій і запропонованій методичній розробці характеризують за зведеними даними по формі звітності № 1А-риба «Виробництво продукції аквакультури за 20____р.» (річна): площі виробничих потужностей водних об'єктів за звітний рік (рядки за кодами 01–19); площа зариблених водойм (рядки за кодами 55–59); обсяги виробництва товарної риби (рядки за кодами 55–59); обсяги виробництва рибопосадкового матеріалу (рядки 25–54). Прикладне використання запропонованих методичних підходів щодо обґрунтування їх вибору, методів розрахунку, визначенню закономірностей розвитку призведе у перспективі до удосконалення самої системи регулювання ринку продукції аквакультури, а також регулювання пропозиції на рибу та рибну продукцію з урахуванням принципів Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом для досягнення цілей сталого розвитку ООН.

1. Коуз Р. Фирма, ринок и право / Коуз Р. – М.: Catallaxy, 1993. – 192 с.
2. Портер М. Конкуренция / М. Портер: пер. с англ. – М. : Вильямс, 2003. – 496 с.
3. Тойнби А. Дж. Постижение истории: сб. / А. Дж. Тойнби: пер. с англ. – М. : Айрис-пресс, 2006. – 640 с.
4. Халленсвент А. Россия и Норвегия: рынки рыбных продуктов / А. Халленсвент // Рыбное хозяйство. – 1996. – № 1. – С. 15–18.
5. Уильямсон О.И. Экономические институты капитализма: Фирмы, рынки, «отношенческая контракция» / Уильямсон О.И. – СПб.: Лениздат; CEV Press, 1996. – 702 с.
6. Вдовенко Н.М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції / Вдовенко Н.М. // Innovative solutions in modern science. – 2016. – № 4 (4). – С. 3–17.
7. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / Кваша С.М. // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 12–21.
8. Вдовенко Н.М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: Монографія / Н.М. Вдовенко. – К. : Кондор-Видавництво, 2013. – 464 с.
9. Вдовенко Н.М. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства / Н.М. Вдовенко, Ю.А. Хиженяк // Science Rise. – 2015. – № 2/3 (7). – С. 20–26.